

Barnet i centrum – rum til familien

Oplysningskampagne i IlaPi
2006/2007

kursusdelen
rapport om rejserne

Psykolog Conni Gregersen
afdelingsleder Ellen Magnussen

Indledning

Rejseholdet

Følgegruppen

Inspirationsseminar

Praktiske ting i forarbejdet

Tidsplan - skema

Arbejdsopgaver

Om kurserne generelt

Rejserne

Rejseholdene

Kurserne

De grundlæggende temaer har været:

Øvelser:

klip fra "dagbogen" –

Upernavik Kujalleq

Første kursusdag – Upernavik Kujalleq

Nuussuaq

Innarsuit

Tilbage i Upernavik

TANKER OM DEN FØRSTE TUR ...

.....OG TANKER OM RESTEN ...

Bilag 1

Brev til kommunerne

Bilag 2

Første pressemeddelelse

Bilag 3

Borgermøde Paamiut

Bilag 4

Eksempel på kursusprogram

Bilag 5

"de tre niveauer"

Bilag 6

Skema over antal kursister

Bilag 7

Oplæg fra Nunamed 2007

Indledning

Det er besluttet, at en gren af Familiedirektoratets Oplysningskampagnen om omsorgssvigt i 2006 og 2007 skal udformes som et rejsehold, der tilbyder de enkelte kommuner kursus i forhold til deres aktuelle arbejde med omsorgssvigtede børn og deres familier.

På grund af den sene vedtagelse finansloven for 2006 kunne arbejdet med kampagnen først starte i løbet af foråret 2006, men straks det var muligt sendte vi brev (se ./. 1) til samtlige kommuner, ligesom det øvrige forberedende arbejde gik i gang.

Det var spændende at tage hul på kampagnen, fordi så mange faktorer skulle falde i hak, både faglige, personlige og praktiske – men vi havde masser af energi, og der var stor interesse om projektet rundt omkring, hvilket også gav os mod på denne i sig selv umiddelbart noget uoverskuelige opgave...

Der planlagdes først og fremmest i forhold til de enkelte kommuner, men også i forhold til den generelle kampagne, til politikerne og til pressedækning af rejserne. En journalist blev koblet på som "følgesvend" over telefonen, hvor hun interviewede nogle kursusedtagere og i øvrigt lavede radioudsendelser over nogle af de temaer, der var oppe på kurserne.

Der blev nedsat en følgegruppe for rejseholdet, eller interessegruppe bag kampagnen, og i det hele taget kom der gang i den konkrete forberedelse på mange niveauer:

Rejseholdet

Vi har tilstræbt gennemgående personer på rejserne i det omfang, det var muligt. Psykologen har været den gennemgående person på alle rejser og har forestået undervisningen, og suppleret med andre tiltag, hvor det har været ønsket og muligt. Desuden har der hver gang været en tolk og en konsulent med. Vi har også her tilstræbt at inddrage så få personer som muligt for at skabe en sammenhæng i kursusrækken, for skønt der er tale om separate kurser lokalt, er det vigtigt for helhedens skyld, at vi tænker sammenhæng ind i forløbet.

Da rejseaktiviteten blev meget intens var det ikke muligt at rejse med helt den samme bemanning hver gang, men rejserne var planlagt, så det var muligt for psykolog Conni Gregersen af være den gennemgående person.

Vi har brugt følgende som tolke undervejs:

Pædagog Rebekka Jørgensen (Rebi), Uummannaq Børnehjem – i Upernaviks bygder, Upernavik, Kangaatsiaq og Maniitsoq07

Tolk Sofie Andersen, Ilulissat – i Uummannaq to gange, Ilulissat to gange, Qasigiannuit, Aasiaat, Maniitsoq 06, Paamiut to gange og Narsaq

Tolk Gâbânguak' Bidstrup, Nuup Kommunea, har tolket i Nuuk

Tolk Imîna Qaavigaq, Nuup Kommunea, har tolket i Nuuk

Tolk og socialrådgiver Tukummeq Qaavigaq, Nuuk – i Ittoqqortoormiit, Tasiilaq, Kulusuk, Qaanaaq

Tolk Frederik Labansen, Sisimiut har tolket i Sisimiut, Qaqortoq og Nanortalik

de medfølgende konsulenter har været:

Afdelingsleder i b&u afdelingen Ellen Magnussen (tidl. Olsen): Upernaviks bygder, Ilulissat06, Qasigiannuit, Nuuk og Paamiut 06,

Konsulent i b&u afdelingen Karen D. Jensen: Uummannaq, Aasiaat,

Konsulent i b&u afdelingen Andu S. Olsen: Qeqertarsuaq, Paamiut 07

Konsulent i b&u afdelingen Dorthie Møller: Qaqortoq, Nanortalik, Narsaq

Følgegruppen

Det er rejseholdets vurdering, at et sådant arbejde skal være af høj faglig kvalitet og for at sikre dette, foreslog vi nedsættelse af en følgegruppe, bestående af eksperter på de områder, vores projekt skal berøre, dvs. personer med socialfaglig ekspertise indenfor forskellige tilgange i det sociale behandlingsarbejde, og personer med viden/erfaringer fra det sociale arbejde i Grønland.

Følgegruppens formål er at inspirere og at være med til at sikre, at projektet holder sit fokus. Projektet er vanskeligt at balancere, fordi det dels er udbredt over hele Grønland med de store forskelle, dette indebærer med hensyn til det sociale arbejde, der pågår, og dels er fokuseret på et område, der i sig selv rummer uendeligt mange facetter og mulige tilgangsvinkler.

Inspirationseminar

Realiteten blev et inspirationseminar i uge 34/ 2006, umiddelbart før rejserne startede. På grund af den trange tidsplan blev der desværre ikke noget afsluttende møde i gruppen^[1].

De tre dage blev brugt til tematisering af emner, holdningsdebat, udvikling af ideer og forslag samt udarbejdelse af en hjælpemappe til rejseholdet. Hjælpemapperne indeholdt mange effekter til inspiration, til omsorg, til trøst og til morskab ....

Praktiske ting i forarbejdet

Så stor en kampagne kræver en del detailplanlægning, kombineret med stor fleksibilitet. Vi kontaktede kommunerne, forfattede brev/oplæg til kommunerne og indsamlede svar fra kommunerne.

Vi prioriterede rækkefølgen af rejserne og planlagde ud fra kommunernes respons på det rundsendte brev, jvf. bilag 1, og derefter kunne så rejsevirkomheden planlægges. Vores mål var at besøge samtlige kommuner mindst en gang indenfor projektperioden.

Tidsplan - skema

En pressemeddelelse (se ./ 2) kundgjorde starten på kursusvirkomheden, og journalist Juana Petrussen var aktiv med radioudsendelser, der fulgte vores rejse fra starten. Hermed satte vi opmærksomhed på kampagnen. Radioudsendelserne blev hørt af mange og gav anledning til debat rundt omkring og til opmærksomhed på området.

Et arbejds hold bestående af Tunit Press forestod produktion af tre dokumentarfilm om omsorgssvigt i Grønland:

---

[1] I Inspirationseminaret deltog følgende fagpersoner:

Pædagogisk konsulent Agga Lund, Nuup Kommune
konsulent Anita Johansen, Paaris
forstander Anton Berthelsen, Qasapermiut, Sisimiut
afdelingsleder Ellen Olsen, Børn, Unge & Døgninstitutionsafdelingen, ILaPi
forstander Else Trolle Lund, Inuusuttut Inaat, Qaqortoq
psykolog MSW Eva Hildebrand, Nørre Snede
forstander Fie Hansen, Aja
læge og professor Henning Sloth Pedersen, lægeklinikken Nuuk
souschef Ilse Alne, Meeqqat Illuat
økonom Jakob Voigt Familiedirektoratet/ILaPi
afdelingsleder Joa Noahsen Lyberth, Meeqqat Illuat
konsulent i Karen D. Jensen Børn, Unge & Døgninstitutionsafdelingen
senior konsulent Kesia Brun, KANUKOKA
centerchef Lise Færch, Region Midtjylland
konstitueret rektor Lismo Jensen, ISI Nuuk
socialchef Makkak Fencker Ilulissat
psykolog Merete Stobberup børn, Unge & Døgninstitutionsafdelingen, ILaPi
koordinator i MIPI Nina Banerje Nuuk
jordemor Ruth Montgomery-Andersen, Napa, Nuuk
socialchef Stina Mølgård, Qeqertarsuaq

1. Den smertefulde barndom
2. Et anderledes børneliv
3. Omsorgssvigt og det omgivende samfund

Der blev desuden produceret 5 TV-spots om samme tema. Film og TV-spots blev vist i KNR-TV i løbet af foråret 2007 og kan nu fås på DVD ved henvendelse i Familiedirektoratet/IlaPi

Arbejdsopgaver

Planlægningen krævede mange timers arbejde med mails og telefonopringninger for at afklare de praktiske ting og præsentere kursustilbudet i de enkelte kommuner. Hele første del af planlægningsfasen blev klaret via elektronik, men senere afholdt vi orienterende møder lokalt. Vi prioriterede rækkefølgen rejserne efter socialforvaltningernes tilbagemelding og planlagde de aktuelle forløb sammen med lokale professionelle. Dernæst skulle kurserne gennemføres – i samarbejde med lokale professionelle, og endelig har vi evalueret indsatsen –

Om kurserne generelt

Der er afholdt

Kurser omfattende:

- viden om omsorgssvigt og de skader, det medfører – teori og erfaringer
- fokus på tidlig indsats
- Træning i samtale om de vanskelige emner – holdninger, positiv reformulering
- Træning i tværfagligt samarbejde – holdninger fagligt og professionelt, grænser i arbejdet

Der er vedlagt eksempel på et typisk kursusprogram i bilag 4

Kursusvirksomheden har været suppleret med aktiviteter som

Temadage – og –aftener er holdt i nogle byer:

- Kangersuatsiaq, forældremøde på skolen: om vigtigheden af at tale med sine børn
- Uummannaq daginstitutionerne: om sorgreaktioner hos børn – at miste forældre
- Ukkusissat: Omsorgssvigt – hvad betyder det for børnenes liv?
- Ikerasak: Omsorgssvigt – hvad betyder det for børnenes liv?
- Saattut: Omsorgssvigt – hvad betyder det for børnenes liv?
- Uummannaq: Omsorgssvigt – hvad betyder det for børnenes liv?
- Narsaq – samtale med børn

Borgermøder – her har psykologen holdt faglige oplæg supplerende til daværende landsstyremedlem Aleqa Hammonds politiske oplæg i:

- Paamiut dec. 2006 – se oplæg i ./ 3
- Ilulissat jan. 2007 –
- Aasiaat marts 2007 – café-møde, debat med lokale

Supervision af lokale professionelle og plejeforældre

Deltagelse i møder, *tværfagligt udvalg*, *forebyggelsesudvalg*

Undervisning af lokale professionelle og evt. andre, f.eks. *plejeforældre*

Kursus på PI "*Den gode Barndom*" sammen med Charlotte Guldberg

Diverse *oplæg på konferencer*:

- NFBO kongres, Malmø, maj 2006: oplæg sammen med forstander Torben Alne, Meeqqat Illuat

- KIIIP Uddannelseskongference i Katuaq, Nuuk nov. 2006: oplæg
- Nunamed Nuuk, sept. 2007: workshop – se oplæg ./ 7

Rejserne

Hver eneste rejse og hvert eneste kursus har været unikt samtidig med, at der har været en rød tråd igennem emnerne og programopsætningen for alle kurserne.

Vi har været rimeligt skånet for "vejr", "teknik" eller andre u håndterlige størrelser i forbindelse med rejserne, selv om der naturligvis har været enkelte:

- Kurset i Aasiaat blev forsinket med en dag på grund af dårligt flyvevejr, og som kursusholder bliver man lettet over at møde den fleksibilitet hos kursisterne, at man så blot flytter hele arrangementet en dag. Det kræver stort arbejde fra deres side – 30 mennesker, vikardækning, lokaler, forplejning ...
- I Qasigiannugit, Qeqertarsuaq og Østkysten/Tunu blev vi forsinket i hjemrejsen, men dette fik selvsagt ingen indflydelse på kurset. I Qeqertarsuaq fik vores hyrede tolk desværre vejrproblemer og nåede aldrig frem, så dette kursus blev, som det eneste, afholdt uden professionel tolkning.
- På rundturen i Sydgrønland kom der ændringer i rejserne på grund af havareret kystskib, men det anfægtede ikke direkte kurset i Qaqortoq. Tiden i Qaqortoq blev dog meget knap, så vi valgte at tage et par dage tilbage til Qaqortoq efter Narsaq for at følge op.
- Der var flyforsinkelse fra Nanortalik til Narsaq, som reducerede kurset her med en dag. Her blev der så tid til ekstra temadage til træning af samtaler med børn.

Men i betragtning af rejsernes omfang føler vi os trods alt heldige. Vi er blevet godt modtaget og indlogeret overalt, og det har en stor betydning, når man er af sted i så lange perioder, som vi af og til har været. Det sted, man skal "bo" og hente kræfter til næste dags arbejde er utrolig vigtigt. Det behøver ikke vær stort og prangende, det kan sagtens være småt og beskedent, men det skal have en varm og venlig atmosfære – og det har alle vore logier haft.

Rejseholdene

Hensigten var, at en konsulent og en tolk skulle med på alle rejser, men dette viste sig vanskeligt at gennemføre, når tidsplanen for rejserne var så stram. Vi ville jo også gerne være færdige indenfor tidsrammen, dvs. indenfor kalenderåret 2007.

Kurserne

En væsentlig del af **konsulenternes arbejde har været networking**, både i forberedelserne, i planlægningsprocessen med de lokale og i pauser og fritiden undervejs. Dette arbejde er værdifuldt, da det skaber en grobund for den faglighed, vi arbejder med i undervisningen. Desuden betyder det personlige kendskab og den personlige gensidige tillid en del for udviklingen af faglighed.

Konsulenterne har alle oplevet, at deres kontakt med medarbejderne i kommunerne er blevet lettere. De har fået ansigter på Hjemmestyret/direktoratet og det tætte møde har gjort at flere sagsbehandlere nu i langt højere grad end før søger råd og vejledning hos konsulenterne, før deres sager går "helt i hårdknude". Dette virker positivt ind på sagsbehandlingen, da det holder fokus på barnet og ikke på sagsbehandlerens følelse af utilstrækkelighed. Det ser ud til at have fjernet den ellers almindelige fornemmelsen af, at hjemmestyret/direktoratet kan virke stort og langt væk. Nu virker det overkommeligt at ringe og snakke om de svære sager i tide.

En anden værdifuld 'sidegevinst' ved rejserne er, at vi nu har et langt mere klart og konkret billede af, hvad der rører sig lokalt og hvilke problemstillinger, de enkelte kommuner har at arbejde med

Det sociale område er næsten alle steder trængt af mangel på arbejdskraft og på uddannelse og naturligvis samtidig præget af smertefulde temaer i arbejdet. At arbejde med andres svære sider af livet er anstrengende og tager på kræfterne, og især slider det hårdt på medarbejdere, som ikke har en uddannelse, der svarer til de opgaver, de skal arbejde med.

Kursisterne har forpligtet sig til at holde **tavshed omkring personligt stof**, de måtte høre om på kurset, og mange kursister har givet direkte udtryk for, at tavshedspligten har givet tryghed. En del har benyttet sig af trygheden i rummet til at berette om personlige erfaringer med traumer eller overgreb.

Alle steder starter vi med en **præsentationsrunde** – startende med psykologen . I enkelte tilfælde har det været fristende at undlade denne runde, nemlig ved de store kurser, men tiden er godt givet ud: at hver især allerede fra starten har sagt noget i rummet betyder, at alle allerede første dag har bidraget til det fælles "rum" og det lønner sig på mange måder.

De grundlæggende temaer har været:

Barnet i centrum – rum til familien Tidlig indsats Tværfagligt samarbejde

Vi har primært sat fokus på **tidlig indsats og tværfagligt samarbejde** og dernæst på visse gennemgående temaer:

Tidlig indsats i betydningen:

1. målrettet indsats tidligt i barnets liv, dvs. allerede omkring fødselstidspunktet – gerne før
2. målrettet indsats ved første mistanke om omsorgssvigt – ikke vente og "se om det går over", for det gør det sjældent af sig selv. En hurtig indsats kan ofte forhindre en katastrofal udvikling.

Tværfagligt samarbejde i betydningen:

1. overordnet styr på tværfagligt samarbejdsudvalg i kommunen – men det er jo ikke praktikernes opgave, så vores fokus var mere rettet imod
2. oprettelse af behandlerteams i de enkelte sager til sikring af kontinuitet i arbejdet og respekt om de beslutninger (planer og mål), der er truffet.

Betydningen af **tidlig omsorg/tidlig omsorgssvigt** har været fremhævet, og i denne forbindelse det særlige faktum, at vi først de senere år har oplevet tidligt følelsesmæssigt skadede børn i større tal her i Grønland. Heri ligger en afspejling af samfundets/befolkningens styrke, men samtidig også af "de nye tiders" ødelæggelser af mennesker OG en stor opgave med at råde bod på de tidlige forsømmelser, der nu til dags faktisk optræder – samt at nedbringe tallet i fremtiden.

Det er et stort handicap at leve med tidlige følelsesmæssige eller personlighedsmæssige skader. Vi ser tidlig forsømmelse af børn som f.eks. børn, der bliver forladt, børn, der deltager i de voksnes drikkelag, børn, der ikke får regelmæssig og/eller tilstrækkelig omsorg og pleje fra tidlig alder, og vi ved, at disse forhold kan skade både udviklingen af en personlighed, af følelseslivet og at den kan hæmme hjernens udvikling. *Vi oplevede generelt, at mange kursister oplevede lettelse og en slags aha-oplevelser ved gennemgangen af vigtigheden af den tidlige omsorg og blev eftertænksomme ved talen om, at vi faktisk i Grønland i dag møder tilfælde af alvorlig tidlig forsømmelighed overfor børn.*

Tidlig indsats forudsætter underretning til de kommunale socialforvaltninger fra dem, der kender eller arbejder med børnene, og i den forbindelse satte vi fokus på børns rettigheder: børn er samfundsborgere med rettigheder og disse er beskrevet i både FN's konvention om barnets rettigheder og i den grønlandske lovgivning, forordningen om hjælp til børn og unge.

Vi kender alle til børn, som har måttet igennem adskillige anbringelser i familiepleje, før det bliver klart for alle, at der er tale om et skadet barn, som bør komme på behandlingshjem og få relevant hjælp. Vi ville hverken som professionelle eller som forældre acceptere, at fysisk syge børn ikke straks kom under lægebehandling/kyndig behandling – hvorfor så de psykisk belastede børn? – der er et stort og vigtigt tema omhandlende den almindelige tro på, at børn "bare" skal opdrages – også når de er psykisk skadede. Men det holder ikke, og vi kommer til at yde offentligt omsorgssvigt på børnene ved ikke at tilbyde dem det, de har brug for så snart de har brug for det – det er ikke OK at et barn skal have det skidt i måske flere år før de voksne opdager, hvor skidt han/hun har det –

Også når dette tema er på, oplever vi en lydhørhed og interesse for at lære at handle hurtigere. Det handler ofte om mod til at lave en underretning eller tillid til, at det vil hjælpe, altså, at der kommer til at ske noget, når man indberetter. Mange steder drejede debatten sig her om den problematik, at socialforvaltningen jo ikke kan/må fortælle den, der underretter, hvad man gør på baggrund af underretningen. Nogen føler det underligt og utilfredsstillende, at de intet hører fra socialforvaltningen, og en del kommuner har indført den udmærkede praksis at takke for underretningen, så man undgår denne frustration. Det er jo hårdt at indberette et barn, så bare denne lille tilbagemelding viser sig at have stor værdi.

I det hele taget blev **underretning** et tema de fleste steder. Nogle steder var der en del helt praktiske frustrationer omkring dette emne og andre steder manglende viden om, hvad man skulle gøre, hvad der "skal til", før man skal underrette, ligesom nogle ikke vidste, at det er en pligt, man har både som samfundsborger og – ganske særligt – som professionel/ansat i det offentlige.

Ud over disse forhold er der andre grunde til, at det er svært at underrette, først og fremmest hørte vi om angst for forældrenes vrede, når/hvis de opdager, hvem det er, der har skrevet/sendt/foranstaltet underretningen – og en deraf afledt formodning om, at man kan komme til at "gøre det værre" for barnet ved at underrette. Øvelserne i tværfagligt samarbejde fjernede en stor del af angsten omkring indberetningerne, idet det at være del af et team, styrker modet og er med til at konsolidere den viden/begrundede mistanke, man har om overgreb/omsorgssvigt.

Skam og skyld er nogle af de besværlige følelser, som altid optræder i kølvandet på omsorgssvigt og optræder ofte både hos de omsorgssvigtede børn, deres forældre og de socialarbejdere, som skal arbejde med familierne/opgaverne. *Skønt disse følelser er tunge at arbejde med, fordi der er en tendens til, at talen om skam aktiverer følelsen, har der været stor interesse for at arbejde med disse følelser og tilsyneladende en temmelig nem adgang til at forstå dem – sandsynligvis netop fordi følelsen indeni bliver aktiveret, når man snakker om den, og så kan den jo studeres samtidig med undervisningen.* Risikoen er, at nogen skal "forsvinde" i skam, men det er ikke sket. Vi har gjort en del ud af forskellen på generthed og skam: det er naturligt, at børn er generete, men det er noget andet end at være skamfuld. Ifølge min erfaring er det vigtigt at få sådanne begreber afklaret, idet det er stærkt u hensigtsmæssigt at se på generthed hos børn som i sig selv udtryk for en skade. Almindelig generthed forsvinder eller dæmper sig til en vis grad med styrkelse af personligheden og det naturlige selvværd, som en almindelig udvikling medfører – mens skam forbliver uændret (eller forstærkes) med mindre man gør en ganske særlig indsats for at løse den.

I familier med alvorlig omsorgssvigt er omgangsformen ofte præget af **magtmisbrug**: nogen bestemmer over andre, nogen "må godt" sige ting, andre må ikke, nogen "må godt" være vrede, andre må ikke – magtmisbruget fra omsorgssvigt går igen i den daglige omgangsform og kommer til at præge personlighedsdannelsen og selvværdet. Børnene internaliserer disse mønstre forskelligt: nogen (ofte pigerne) identificerer sig med den position, de indtager i familien/overgrebet: offerets position, og udbreder den oplevelse/erfaring, som det at være offer giver til at gælde for deres personlighed også i andre situationer end der, hvor de bliver misbrugt. De udvider så at sige offer-erfaringerne til at have almen gyldighed, og selv om det ikke er sandt, at de er ofre i alle livets forhold, så opfatter de sig selv som nogen, der er det. De oplever sig selv som magtesløse/hjælpeløse og lader sig let gøre afhængige af andre. De tror, de andre har ret, de andres meninger er bedre/mere rigtige end deres egne og underkaster sig gerne de andre – og opretholder på den måde en identitet som ofre. Andre børn (ofte drengene) identificerer sig med krænkeren, selv om de selv er i en offer position. Drengen er offer, men prøver af "aflure" krænkerens strategi for selv at kunne bruge den på sigt. Disse børn tænker – som sandt er – når de selv er ofre for et overgreb: "det her er forkert, sådan skal jeg ikke behandles – og for at slippe for det i fremtiden må jeg lære mig krænkerens måde, for det er åbenbart måde, man begår sig på her i verden".

Vi har brugt de to kludedukker **Elisabeth og Ujarak** til at illustrere de to grundlæggende forskellige måder, børn kan reagere på, når de tilpasser sig overgreb – internaliserer overgreb som del af deres liv. Elisabeth og Ujarak er syet til at fortælle om omsorgssvigt: begge har en del af sig selv indkapslet i hjertet, fortrængt eller spaltet fra som noget, der ikke er "mig", og den konkrete form, som teorierne får ved hjælp af Elisabeth og Ujarak har alle steder bygget bro mellem teorierne og de reelle børn i kursisternes forståelse af de skader, omsorgssvigt kan afstedkomme for børnene. På en helt særlig måde har Elisabeth og Ujarak fået deres eget liv, nyt hver gang, men meget "nærværende" i rummet.

Vi har understreget, at **ingen er født som offer**. Vi er alle født hjælpeløse, men kun hvis nogen vil udnytte hjælpeløsheden, bliver man offer. Ellers får man hjælp. De 'gode nok forældre' har overskud til at hjælpe deres børn, så de bliver ikke ofre.

Ligeledes har vi understreget, at **ingen er født som krænker** – enhver krænker starter med at være offer i situationen. Og vi har arbejdet meget med den måde, barnet indoptager dynamikken mellem offer og krænker som et billede på "verdensordenen", når de tilpasser sig et liv med omsorgssvigt/overgreb – og dette leder direkte til arbejde med Offer-krænker-frelser-trekanten i de omsorgssvigtede børn og i os alle ... denne forståelse blev udbygget ved arbejde/træning i grupper

Stort set alle steder er **de almindelige tegn på seksuelle overgreb gennemgået**, som regel gennemgået ud fra **Summits model** ^[2]

Vi har set på forskellen i fokus indenfor Social/sundhedsvæsenet og så i det juridiske system: retsvæsenet har andre samfundsopgaver end social/sundhedsvæsenet, og det ser vi i sager om omsorgssvigt/overgreb

[2]

- hemmeligheden – krænkeren lokker, truer eller tvinger barnet til tavshed om overgrebene
- hjælpeløsheden – krænkeren har den fulde magt i situationen - barnet har ingen kontrol over situationen
- tilpasningen – barnet udvikler sine overlevelsesmekanismer, laver en klog strategi for at gøre et uudholdeligt liv til at bære. fraspalter følelser – laver "indre følelsesknuder"
- afsløringen – alvorlige symptomer giver mistanke, eller barnet fortæller om overgreb.
- tilbagetrækning af afsløringen – nødvendig for barnets identitet og selvfølelse, følelsen af ansvar for familien o.lign. ...

Modellen illustrerer udviklingen af, hvad der gør det muligt for barnet at overleve på trods af ugunstige opvækstforhold og forklarer, hvorfor disse børn på mange punkter kommer til at fungere anderledes end andre børn, selv om de ser helt normale ud og kan være godt begavede og talentfulde på mange områder.

Det, vi skal interessere os for i behandlingsarbejdet – og her tænker jeg behandling meget bredt – er altså ikke nødvendigvis hvad der er sket, men mere, hvordan det har påvirket barnet eller forhindret det i at udvikle sig.

mod børn. Justitsvæsenet har fokus på den sigtede/tiltalte og sigtelsen. De skal finde ud af, om der er grundlag for at dømmes og straffe sigtede, det er fokusområdet for deres arbejde. Social- & sundhedsvæsenet har til opgave at sikre barnets bedste, at drage omsorg for borgerne – altså fokus på barnets behov/barnets bedste.

De **handlemuligheder**, vi har ved viden eller begrundet mistanke om seksuelle overgreb eller andre alvorlige omsorgsvigt er gennemgået på forskellig vis – konkret og/eller som principper og i den forbindelse har holdninger og etik naturligt været koblet ind. En praktisk teknik i arbejdet med omsorgssvigtede børn er **positiv reformulering**, som er forklaret og afprøvet i øvelser

Holdninger og grænser blev betydningsfulde temaer, og der blev ofte stillet afklarende spørgsmål og arbejdet med det i øvelserne.

Blandt andet på grund af de komplicerede mønstre i familierne er **det tværfaglige arbejde** nødvendigt, hvis opgaverne skal kunne løstes tilfredsstillende for alle – børn, forældre og professionelle. Det er uendelig nemt at komme "op imod" eller at blive "opslugt af" en familie, hvor misbrugsmønstre råder. Der er typisk grænseproblemer på flere fronter/områder, så det sker nemt, at den professionelle, hvis man er alene, enten glider ind i familiens kaotiske måde at fungere på – eller slet ikke kommer i kontakt. Det tværfaglige samarbejde åbner muligheder for andre og blødere måder at nærme sig disse hårde problemstillinger på, og det virker!!! – både virker det til at løse og løfte på problemerne, og det medvirker til at medarbejderne bedre kan holde til jobbet.

Oplæg om **tværfagligt samarbejde** og gennemgang af **en model for arbejdet i tværfagligt team**^[3] som bagefter blev afprøvet i øvelse var fast punkt på kurserne

På mange af kurserne har **den professionelle rolle eller funktion** været et tema, der har optaget sindene. Overalt oplever medarbejderne sig selv blive viklet ind i deres klienters liv eller få klienterne viklet ind i deres eget liv, da samfundene er så små, at man jo mødes alle vegne. Det har været gavnligt/givende for mange at arbejde med måder til at sætte grænser for klienter på en venlig, bestemt men ikke afvisende måde. Man ønsker ikke at skabe afstand til klienterne eller at såre dem, men på den anden side dog at holde sin fritid fri i det omfang, det er muligt. Vi har arbejdet med dette tema som oplæg og som øvelse i grupper.
grænser professionel/privat

Andre temaer har været

- **ordenes magt:** ord kan såre eller hele, og det betyder alverden for kontakten, hvordan tonen er i det, der bliver sagt
- **traumer** – traumatisering, post traumatisk stress
- **skal man stille krav til små børn?** Og i givet fald hvordan?

---

^[3] Samtykke fra forældrene er en forudsætning for at oprette behandlerteam.

Teamet arbejder efter følgende dagsorden:

1. "Hatte-runden" - Man præsenterer sig med den baggrund fra sit job og den funktion, man har i.f.t. den konkrete sag. Det er vigtigt at holde fokus på sagen og på sin opgave i familien.
2. Vidensindsamling – hver fortæller sin viden, hvad man selv har hørt og observeret. De er forskellige fra de andres. snak sammen, oplys om fremskridt eller ikke fremskridt. Sagen belyses derfor fra forskellige sider. Og man undgår at få sladder – viden fra 2. eller 3. hånd – ind i arbejdet
3. Debat – her er ordet frit til at diskutere på baggrund af den indsamlede viden, man har lov at være kreativ. Man opstiller hypoteser, dvs. antagelser om mulig sammenhænge eller baggrunde for familiens situation og ser/opdager muligheder for den enkelte i familien.
4. Beslutning – man planlægger/træffer beslutninger om hver del-opgave: hvem gør hvad, hvordan og hvornår, og aftaler næste møde,. Fortsæt arbejdet med familien

- **Det er/kan være svært at være forældre** – forventninger, opdragelsespraksis
- **Og det er forskelligt nu og i gamle dage** –
- **Alkoholmisbrug i familien** -
- **"de tre niveauer" i personligheden:**– individuelt, fællesmenneskeligt og almenmenneskeligt ./ se bilag 5
- **Selv mord**
- **Indadrettet og udadrettet vrede** –
- **Børneopdragelse & vrede: drenge og piger/kvinder og mænd, kulturelle påvirkninger**
- **Vrede og angst**
- **Vrede og skam – og angst**
- **Vrede som impuls** –
  - **at styre vreden** –
  - **at undertrykke vreden** —
- **vreden som redskab til grænsemarkering**
- **samfundsudvikling, opdragelse før og nu ...**
- **at blive ramt personligt af sit arbejde**
- **bygdernes "kår" – vilkåret ved at leve og arbejde i små samfund – stærkt!!**

Øvelser:

Oplæggene blev suppleret med øvelser, og disse vekslede for nogle vedkommen fra sted til sted, men mange var dog gennemgående. En grundmodel i de fleste øvelser var tre personers gruppen efter følgende skabelon:

Øvelse i samtale m. misbrugt barn

- A – misbrugt barn
- B – voksen/sig selv
- C – observatør

Temaer for øvelserne var:

- *find jeres indre offer, krænker og frelser*
- *"nej" : vrede som grænsemarkering, ikke aggression*
- *at holde/sætte grænser*
- *tværfagligt samarbejde/arbejde i netværksgrupper*
- *positiv reformulering – som holdning og teknik*
- *samtale med stille barn (øvelse i positiv reformulering)*
- *samtale med udadreagerende barn (øvelse i positiv reformulering)*
- *genogram/familiediagram – gruppearbejde om case*
- *hvad kan jeg tage med hjem/gøre for at forbedre det tværfaglige team arbejde, der hvor jeg kommer fra?*

Implementering af det lærte har været sidste punkt på dagsordenerne på kurserne: **hvad har jeg/vi lært? – og hvordan vil jeg/vi bruge det i det daglige arbejde?**. Dette punkt virker mere relevant end en decideret evaluering, idet kurser af så kort varighed skal vise deres styrke i, hvor godt de går i spænd med det, der i forvejen er dagligdagen. Kurset skal naturligvis gerne flytte nogle holdninger og ændre nogle handlinger, men dette er kun muligt, hvis det integreres med det allerede eksisterende og fungerende på stedet. På alle kurserne var kursisterne optaget af dette punkt, det virkede, som om de følte det vigtigt at formulere, hvordan de nye ting kunne implementeres. Grupperne fremlagde deres arbejde for hinanden og os, og således blev gruppernes erfaringer/beslutninger/konklusioner fælles eje for holdet – og man kunne hente inspiration også i de andre gruppers arbejde. Det var imponerende, så mange måder, kursisterne var i stand til at indtænke indholdet fra kurserne, både i deres arbejdsliv og i deres private relationer. De har typisk forholdt sig både til den ny faktuelle viden, de har fået, til anderledes måder at forholde sig i givne situationer og til det at være professionel – de forpligtelser, dette indebærer og de vanskeligheder, det også kan implicere.

Alle grupper har haft noget at præsentere i denne slutrunde – alle har fået noget med hjem.

Af bilag 7 fremgår i en tabel aktiviteterne i oversigtsform med hensyn til antal kursister samt andre aktiviteter undervejs på rejserne.

Vi vil illustrere ligheden og forskellighederne i kurserne med nogle

klip fra "dagbogen" –

13. september 2006 kl. 13 afgang vi på den første tur på vores lange rejse "Grønland rundt". Turen gik til

Upernavik Kujalleq

Og foruden teamet deltog en sagsbehandler fra Upernavik Kommune og en sundhedsplejerske fra Upernavik Sygehus. Sagsbehandleren var med i de første tre bygder, mens en sundhedsplejerske var med hele vejen igennem, de første tre bygder var det Kirsten, derefter Susanne. Det er bemærkelsesværdigt, at Upernavik har hele 2 sundhedsplejersker for tiden. Det var en stor fornøjelse at have sundhedsplejerskerne med, både på grund af det tværfaglige tilsnit, det gav kurserne og fordi det er med til at sikre implementering af kursernes indhold, at der deltager lokale professionelle fra byen – og fordi de var dejlige mennesker.

Første kursusdag – Upernavik Kujalleq

14. september 2006 -

Der var 12 deltagere, repræsenterende socialvæsen, skole, kommunefoged, sundhedsvæsen og kateketen
Programmet var – eller rettere: blev således

- præsentation af os alle
- Elisabeths (dukkens) historie, følelser, (fortrængning), skyld og skam,
- forskelle ml. skyld og skam, mellem generthed og skam,
- overføring af følelser fra forældre til børn, følelser smitter,
- tidlig personlighedsudvikling,
- hjernens udvikling, behov for kærlighed, genkendelighed ...
- træning i samtale med børn/unge.
- Grænser – professionelle grænser, holdninger til børn, retningslinier/normer/holdninger ...
- at ændre via holdninger, hjælpes ad med at læsse af – læsse af kontra sladder –
- grænser som holdninger

Nuussuaq

Kurset foregik på skolen og præsentationsrunden viste, at fokus her måtte være traumesiden af omsorgssvigt. Vi var omkring **selvmordsproblematikken** på flere ledder, ikke som ensidigt forbundet med omsorgssvigt, idet selvmord ikke ER ensidigt forbundet med omsorgssvigt, men man kan nok formode, at den skrøbelighed, man ofte ser hos omsorgssvigtede børn nærmere fremmer end hæmmer sandsynligheden for, at disse børn kan falde for en selvmordsimpuls ...?

En af deltagerne sluttede sin dag med denne kommentar:

"Hvorfor fremstiller aviserne altid bygderne som et sted med kun problemer og problemer, som om der ikke sker noget godt i bygderne, og som om mennesker er hjælpeløse og ingenting kan finde ud af??? – det er meget hårdt for os, at de skriver på den måde. Dem der skriver sådan kommer her aldrig, de ved ikke, hvordan vi lever her ... "

Dette blev da afsættet for oplægget på Nunamed 2007 (se bilag 7) om oplysningskampagnen. Ingen enkeltindivider eller lokaliteter kan bygge en stærk identitet op på spejlinger af det dysfunktionelle i deres liv. Det betyder også, at hvis/når pressen "hele tiden" fremstiller bygd livet som udspringende af problemer, så pålægger man dem faktisk et nyt problem: en tyngde i opbyggelsen af en positiv/stærk identitet. Det, man har brug for at få spejlet i en udviklingsproces er det, der går godt, ressourcerne, evnerne, den gode vilje og de gode hensigter og derefter bliver man naturligvis nødt til at også analysere problemerne. Men i lyset af det andet. Et menneske er altid større end sine samlede problemer – ligeså en bygd. Hvis vi udefra definerer bygderne ud fra deres dysfunktionelle aspekter, tager vi livet stille og roligt af dem – vi sulter dem, udøver så at sige omsorgssvigt på et sofistikeret plan. Og i Nuussuaq såvel som i de øvrige bygder ER der mange ressourcer og dem, der har ressourcer, yder et kolossalt arbejde for at højne trivselen for dem, der har det svært.

Innarsuit

Til Innarsuit kom medarbejdere fra Naajaat, og det betyder, at vi ved afviklingen af kurset i Innarsuit har været igennem alle Upernaviks bygder. Programmet var:

- Præsentation - Elisabeths historie
- Ordenes og holdningens betydning
- Øvelser med krænkende hhv. 'ordentlig' samtale
- Grænser, vigtigheden af grænser for udviklingen af personligheden

Tilbage i Upernavik

- Ellen holder vejledning/supervision med medarbejderne i socialforvaltningen
- Vi tager en "oplærings-samtale" med en ung pige og hendes week-end-plejemor. Pigen accepterer "konceptet": 2 sagsbehandlere deltog for at lære.
- Møde med sundhedsplejersken, for at forberede hendes opfølgning af et af kurserne.
- Møde med Ole Sørensen, Lasø a/s.

TANKER OM DEN FØRSTE TUR ...

Upernavik d. 27. september 2006

Vi kom planmæssigt af sted og det lykkedes at chartre Lasø a/s Napassok' til at sejle os rundt, så vores program kunne holde.

Deltagerne har været velforberejede, engagerede, interesserede og punktligt med tingene omkring kurserne. De fleste er ikke uddannede til det job, de varetager, så vi kan kun nære dyb respekt for det arbejde, de udfører – selv om det naturligvis kan udvikles og forbedres. De lokale medarbejdere slider hårdt i det og må ofte "fægte sig frem", fordi de ikke har viden om det, de har med at gøre.

.....OG TANKER OM RESTEN ...

Det blev ved på samme måde: alting ordnet på bedste måde – selvfølgelig med små pudsig indslag af livets underfundighed af og til, men styr på forberedelserne, stor fremmødeprocent/stort set intet frafald, interesserede, aktive og engagerede kursister, som formulerede mål for fremtiden.

Det er vores indtryk, at specielt arbejdet med tidlig indsats og tværfagligt samarbejde skabte forandring for mange, og her var det øvelserne, der virkelig gav mange en fornemmelse af hvordan det letter arbejdsprocessen at være flere om det – og desuden blev det klart, at selv om de ikke er så mange i det daglige, så er de dog flere end en – altså kan de arbejde sammen. Det ser ud til, at øvelserne i teamarbejde opløste nogle af de fordomme eller direkte fjendebilleder, de forskellige faggrupper kunne have udviklet: "socialforvaltningen laver ingenting" – eller "børnehaven ...." .. lærerne ... " .

Igennem øvelsen opdagede de dialogens mulighed for at **berige frem for at bekrige hinanden**. Det får igen den positive konsekvens, at fokus går væk fra fejlfinding og "skyld-kasting" og kan holdes på barnet/barnets behov eller situation

Bilag 1

Brev til kommunerne

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik

Familiedirektoratet

Barnet i centrum -- rum til familien

08.05.06

J.nr. 43.70

Postboks 260
3900 Nuuk
Oq/tel +299 34 50 00
Fax +299 32 45 47
ilapi@gh.gl
www.nanoq.gl/ilapi

En del af Familiedirektoratets oplysningskampagne mod omsorgsvigt retter sig direkte mod de kommunale socialforvaltninger i form af tilbud til kommunerne om undervisning/kursus om omsorgssvigt for medarbejdere. Udover socialforvaltningen anser Familiedirektoratet for vigtigt at andre instanser som sundhedsområdet, skoleområdet, daginstitutionsområdet og politiet indgår i en tværfaglig forum, hvori disse også tilbydes deltagelse under forløbet. Såfremt det er muligt, vil det være en gevinst, hvis der også kan deltage fagfolk fra bygderne.

Kurserne kan være almene om området eller specifikke for de problemstillinger, der aktuelt er i kommunen.

Der følger ofte alvorlige psykiske og sociale følgevirkninger/skader af omsorgssvigt. Visse af disse er næsten universelle, f.eks.

- Skam og skyld følelser, som det efter vores erfaring altid er vigtigt at arbejde med. Disse kan medvirke til at sløre virkelighedsopfattelsen, så personer kan fremtræde psykotiske uden egentlig at være det. Endvidere er der børnenes store tilpasningsevne til forholdene, som undertiden forhindrer os i at opdage, hvad der sker/under hvilke forhold de faktisk lever
- Et andet karakteristisk træk er, at problemerne fra familierne altid spejler sig ind i samarbejdsrelationerne, så hvis ikke man er trænet og opmærksom, vil der næsten altid opstå samarbejdsvanskeligheder i disse sager som en afspejling af familiens problemer.

Det er vores erfaring, at den bedste lærdom kommer ved at man gennemarbejder noget af det, der aktuelt trænger sig på i arbejdet, så teori og praksis bliver direkte forbundet. Det er vigtigt at have sin teoretiske baggrund klar, når man arbejder med omsorgssvigt og hvad deraf følger, fordi dette arbejde altid er smertefuldt, kompliceret og langvarigt.

Det er derfor svært at holde ud og holde til dette arbejde, hvis ikke man ved, hvorfor man gør det, man gør – og ved, at der er en saglig begrundelse for ens handlinger. Den teoretiske viden om området bliver et redskab og samtidig en beskyttelse af den enkelte medarbejder. Det er en almindelig erfaring, at teoretisk viden har en tendens til at "fordampe" i det daglige arbejde, hvis ikke medarbejdergruppens teoretiske baggrund samarbejdes i en fælles teoretisk tilgang til emnet/opgaverne. På dette punkt kan vi være med til at afhjælpe medarbejdernes fortvivlelse/udbrænding over ubærlige opgaver

Vores ambition er at lære jer at udholde det uudholdelige, holde til det ubærlige og holde af "dem de andre ikke må lege med". Dertil vil vi gerne lære jer at holde sammen og holde op med at strides indbyrdes, og vi vil gerne lære jer teknikker til at tale med familierne, voksne og børn, som har det svært.

Vi er også indstillet på at supplere kursusvirksomheden med supervision og/eller træning i samtaleteknik og/eller lave direkte supervision i enkelte sager/forløb eller andet, som I, måtte ønske.

Dette var en præsentation af nogle af vores tanker om dette projekt, og næste afdeling skal gerne komme fra jer.

- Vi er først og fremmest interesserede i at gøre det, I har brug for, for at lære det, I gerne vil lære.
- Så vi har brug for, at I formulerer lidt om, hvad I hver især kunne tænke jer, så kan vi tale sammen om at få det til en plan.

Vi ved godt, mange af jer er ophængte i det daglige, og det kan måske virke uoverkommeligt at skulle beskrive sine behov, men det behøver ikke være fint sat op eller færdigt fra jer. Vi har blot brug for lidt tid at tage pejling på de forskelle, der vil være mellem stederne.

For at arbejdet det store arbejde kan lykkedes, vil vi i den forbindelse anmode kommunen om at samle det tværfaglige ressourcer både fra socialforvaltningen, daginstitutionen, skoleområdet, sundhedsvæsenet og politiet hvor I sammen formulerer Jeres behov og om I ønsker at deltage i den lokale oplysningskampagne, hvor vi fra Familiedirektoratet kommer og afholder kursus.

Når vi har modtaget tilbagemeldinger fra kommunerne, vil vi vende tilbage og finde ud af hvornår vi kan besøge Jeres kommune.

Familiedirektoratet sørger for kursusafholdelse herunder undervisere, materiale, supervision samt rejse- og opholdsudgifter for kursusholderne.

Kommunerne sørger for afholdelse af udgifter til tolkning, inkl. dennes eventuelle rejse og opholds udgifter. Da kommunerne har den bedste kendskab til egne lokale kursus- eller konferencelokaler, bedes I også at sørge for det.

Vi glæder os meget til at starte. Vi ved, der er mange gode kræfter i kommunerne, som arbejder med store, tunge opgaver, og bliver ved og ved. Vi vil gerne være med til at gøre det tunge arbejde lettere og sjovere. Og det bliver det, når man ser på sin proces og tilretter den, og får klargjort nogle grænser for og om sig selv.

Rejsegruppen vil bestå af psykolog Conni Gregersen samt konsulenter fra Familiedirektoratets Socialafdelinge – Børne-og ungeteamet.

Conni Gregersen

Bilag 2

Første pressemeddelelse

Kampagne mod omsorgssvigt godt i gang

En informationskampagne mod omsorgssvigt er nu igangsat af Familiedirektoratet.
(19. oktober 2006)

Kampagnen er specifikt rettet mod berørte fagfolk i kommuner og kommer til at forløbe til og med næste år. Samtlige kommuner i Grønland bliver tilbudt et besøg af en psykolog og en konsulent fra Familiedirektoratet.

Uummannaq kommune og byggerne i Upernavik kommune har allerede fået besøg, hvor ansatte i socialforvaltningen, sundhedsvæsenet, folkeskolen, daginstitutioner og politiet har medvirket. Således har over 200 medarbejdere fået bredere indsigt i nedenstående emner.

- Begrebet omsorgssvigt - hvad dækker den og hvad med grænserne?

- Seksuelt overgreb mod børn og unge.
- Krisehjælp efter selvmord.
- Tab og traume, hvor fokus var traumatiserede børn, idet der kan være elementer af omsorgssvigt.
- Samtale-teknik - træning for børn og voksne i at formulere sig fremadrettet.
- Indføring i forordninger og bekendtgørelser.
- Træning i at yde krisehjælp.
- Træning i at supervisere medarbejdere samt kollegial supervision.

Tidlig indsats mod omsorgssvigt og tværfaglig samarbejde bliver drøftet hver gang. Det samme gør den svære balance-kunst ved at være den faglige ressource-person og være en del af det lokale miljø.

Kursisterne udtrykker stor tilfredshed med besøgene og giver udtryk for at behovet har været stort. Skolen i Uummannaq har allerede efter kurset i samarbejde med en psykolog haft en temadag om seksuelle overgreb på børn. Yderligere har daginstitutionerne i Uummannaq arrangeret to temaaftener med fokus på børns sorgsreaktioner.

Tidsplan

Uge 43: Kurser i Kangaatsiaq kommune

Uge 48: Borgermøder om omsorgssvigt i Maniitsoq og Uummannaq med Landsstyremedlem for Familieanliggender Aleqa Hammond.

Januar 2007: Kurser i Upernavik by

For yderligere oplysninger, kontakt: Direktør i Familiedirektoratet Martha Lund Olsen, mlo@gh.gl tlf. 34 66 20

Bilag 3

Borgermøde Paamiut

i Grønland har vi vist nogenlunde verdens bedste lovgivning som ramme for vores arbejde med børn. Vi har nemlig en lovgivning som sætter barnets behov i centrum, og det er genialt, for det giver den ønskelige beskyttelse af den svageste part. Vores lovgivning på børneområdet er desuden lagt tæt op ad FN's konvention om barnets rettigheder, som Grønland har ratificeret – dvs. frivilligt underlagt sig. Det, vi nu ønsker, er en mere samlet børnepolitisk stillingtagen indenfor de forskellige områder af samfundet, og det skal også nok komme en dag.

Nu er det jo ikke lovene eller politikerne alene, der står for opdragelsen eller omsorgen for børn. Politikerne skaber rammerne for os andre, men livet leves jo i det daglige i vores hver isærs tilværelse med hvad det nu indebærer af lykke og ulykke, overskud og underskud.

Underskud i de voksnes liv i en familie vil ofte medføre, at børnene lider under omsorgssvigt i en eller anden udstrækning, i en eller anden form – eller flere.

Vi skal skelne mellem skadelig omsorgssvigt og så de almindelige "fejl", alle forældre laver af og til. Sagt meget kortfattet er forskellen, at

hvis forældrene i alt overvejende grad tilgodeser barnets behov, og situationer, hvor de svigter barnet er sjældne og ikke omfatter grove forseelser imod barnet, så vil omsorgen være god nok. Børn har godt klare virkeligheden, som bl.a. omfatter, at deres forældre er almindelige mennesker, der laver almindelige fejl, almindelige misforståelser opstår og afklares, så den almindelige balance genoprettes.

Hvis forældrene derimod mangler overskud, således at omsorgen for barnet bliver præget af mangler eller tilfældighed eller omfatter grove forseelser imod barnets krop, følelser, tanker eller behov, da vil barnet være i risiko for at tage skade på sin udvikling, fysisk og/eller psykisk. Vi taler da om omsorgssvigt.

Omsorgssvigt kan altså både omfatte handlinger, begået imod barnet, og manglende handlinger i forhold til at sørge for barnet.

Omsorgssvigt rammer børn på deres udvikling: følelsesmæssigt – funktionsmæssigt, personligheds-mæssigt:

De lærer ikke det, de har brug for:

selvstændighed, at søge viden, at træne færdigheder
de gøres afhængige af andres domme/vurderinger,
de bliver urealistiske i deres vurderinger af sig selv/egen indsats, og
de lærer ikke ansvarlighed på et passende niveau

De lærer "det forkerte" – "det omvendte", og den "lærdom" går de ud i deres verden med – bliver misforståede, frustrerede, ensomme ...

De traumatiseres af mangel på sammenhæng, evindelige små og store chok "fastfryser" dem i angst – rædsel og handlingslammelse - eller evig flugt, så de ikke kan udvikle sig i overensstemmelse med deres forskellige evner og ressourcer. Det i sig selv gør det svært for dem at finde lykken.

Deres personlighed kan blive skrøbelig – de lever i en "uvirkelig virkelighed", med uklare grænser – mange tabuer/hemmeligheder, uforudsigelighed, kort sagt utryghed

At bryde den sociale arv:

Gustav Jonsson "opfandt" begrebet "den sociale arv" ... og arbejdede med den. Det gør vi stadigvæk, og det er for så vidt ikke længere den store vanskelighed i socialt arbejde. Efterhånden har vi lært at sætte det hele sammen til en helhed – analysere og skræddersy den indsats, der passer til den enkelte familie, det enkelte barn.

Men det virkelig vanskelige i praksis er

At bryde den psykologiske arv: "Nedarvningen" af de psykologiske skader, børnene pådrager sig især ved tidlig omsorgssvigt.

Når menneskebarnet bliver født, er han hjælpeløs, selv om han har en hel del medfødte kompetencer. Det meste af kroppen er klar til brug allerede fra fødslen, blot ikke hjernen (derfor er han så hjælpeløs), og i dag ved man, at kærlighedsfuld omsorg er nødvendig for at modne hjernen, og derved gøre det muligt for barnet at bringe sine ressourcer og talenter i udvikling/til udfoldelse.

De mønstre, den første tilknytning danner, bliver så at sige prototyper på tilknytning i barnets forståelse af, hvordan mennesker "er" med hinanden.

Når børn bliver mødt med kærlighed, lærer de som noget naturligt og selvfølgelig at give kærlighed til andre. Vi mennesker spejler langt hen ad vejen det, der er blevet gjort imod os på vores medmennesker – Vi ved, at der skal en masse kærlighedsfuld omsorg til for at udvikle en personlighed. Den "mad" der skal til for at udvikle både selvet og hjernen er kærlighed og kontakt på en måde, som er genkendelig for barnet.

Barnet er aktiv medspiller i relationen og lærer hurtig at genkende ansigter, bestemte adfærdsmønstre, rytmer, stemninger, følelser ... Det ser ud til at barnet organiserer sine oplevelser helt fra begyndelsen af livet (måske før) – og synes samtidigt at registrere og hurtigt genkende den organiserende proces, mens den finder sted. Det er tydeligvis lystbetonet for barnet at genkende – han eksploderer i vitalitet og glæde.

Ifølge Daniel Sterns udviklingsteori er disse **glimt af liv og glæde i genkendelsen de første glimt af selvet – lysende glimt af fornemmelse af noget udenfor oplevelsen, og som er uforandret, selv om oplevelserne er forskellige.**

Denne proces kan imidlertid kun finde sted, hvis verden ER rimeligt genkendelig, og de tidligt skadede børn er blevet snydt for tilstrækkeligt at denne slags oplevelser.

børn, der ikke bliver mødt med kærlighed, som ikke er centrum i deres eget liv, som måske bliver overladt til sig selv, lærer, at ligegyldighed er måden, mennesker naturligt behandler hinanden på. Og de oplever for lidt genkendelighed i livet – utilstrækkeligt til at kunne genkende "noget ensartet" bag deres oplevelser. Deres selvopfattelse får ligesom ikke form – de kommer til at hænge dårligt sammen.

Senere i livet møder de krav om ikke at være ligegyldige overfor andre, vise hensyn osv., men det giver ingen genklang inde i barnet, det lyder som nonsens – eller de bliver afkrævet at skulle give udtryk for deres meninger – nonsens, set fra barnets indre verden, for barnet ved ikke, hvad han mener ... ved ikke, hvordan han danner en mening og da slet ikke, hvordan han skal udtrykke den sprogligt.

Sommetider er der startet en ond cirkel: moderen har for lidt overskud til barnet – hun reagerer ikke på hans gråd og han ligger bare der, hjælpeløs. Han giver op og stopper med at græde. Moderen på sin side er måske lettet og glad over at have et nemt barn – et barn, der ikke kræver noget af sin mor hele tiden. Men barnet lider under at få for lidt "psykisk mad", så hans organisering af verden og sig selv kommer aldrig rigtig i gang.

Uden tilstrækkelig rytme i det daglige liv, kan det organiserende princip ikke arbejde, organiseringen af personligheden/selvet mislykkes. De har så at sige haft for lidt at arbejde med, så personligheden – ligesom muskler, der ikke bliver brugt – bliver "atonisk", slap. Børnene bliver stille, de mister vitalitet/livligheden, sover meget, holder op med/kommer aldrig i gang med at udforske verden – de udvikler sig til meget stille, "nemme" børn -

Senere i livet vil mange af livets opgaver/udfordringer mislykkes for dem, fordi de ikke ved, hvordan de skal gøre de mest basale ting: knytte sig til andre mennesker, føle tillid og mærke, hvad de har brug for/behov for. De kan komme til at ligne store babyer: umodne, impulsive børn, uden evne/mulighed for at forstå deres egen andel i relationer/forhold til andre mennesker, især andre børn. De synes ikke at kunne drage erfaringer – ting "sker bare" for dem, de er ikke i stand til at se eller mærke deres egen andel – og mulighed – i det.

De personligheds-mæssigt skadede, tidligt skadede børn er vældigt sårbare børn og mange af dem vokser op med store sårbarheder som gør det vanskeligt eller umuligt for dem at leve et almindelig selvstændigt liv på længere sigt.

De tidligt skadede børn
er vanskelige – om ikke umulige – at nå i almindelig kontakt
er vanskelige – om ikke umulige – at lave tilknytning til
lider af mangel på tillid og tiltro til sig selv og andre
lider af mangel på evner til at udvikle sociale færdigheder

mens de børn, der er mindre dybt skadet, men dog præget af omsorgssvigt
har problemer i forvaltningen af deres følelser, men er tilgængelige for forpligtende kontakt
de er i stand til at knytte sig til andre mennesker, så
det er muligt at engagere dem socialt

BEHANDLING, OPDRAGELSE OG UNDERVISNING

I behandlingsarbejdet anvender vi pædagogik og psykoterapi, og vi må starte der, hvor barnets skade er men også bruge deres ressourcer i arbejdet.

Vi må frembringe omgivelser, der er så forudsigelige, at barnet kan opleve ting ske i bestemte rytmer for at prøve at vække det organiserende princip, som er nødvendigt for udviklingen af personligheden.

Derfor strukturerer vi dagligdagen efter bestemte holdninger, normer og planer i overensstemmelse med barnets behov og med medarbejdere, der er trænet til at balancere i det meget svære felt at være venlig og bestemt på samme tid.

Medarbejderne skal føle ydmyg respekt for barnet og må have kendskab til typen af barnets psykiske skader, men behøver som udgangspunkt ikke at kende barnets historie i detaljer.

Det er vores erfaring, at uden viden og træning vil medarbejderne komme til at falde i en af de mange fælder i dette arbejde. Ekstremerne er noget i retning af:

at føle medlidenhed med barnet, møde ham som om han er en hjælpeløs baby, gøre alting for ham – og derved igen snyde ham for at lære at klare sit liv og ikke respektere hans ressourcer og talenter eller at blive så strikt i strukturen, at planer bliver overholdt for deres egen skyld og ikke for barnets bedste. Barnet bliver da stadigvæk ikke mødt og får ingen hjælp til sin indre organisering

Der er mange mulige **fælder** i arbejdet med disse børn, idet barnets skade er basal, og så fatal, at de fleste mennesker vil reagere uhensigtsmæssigt på børnene, hvis de ikke trænes i at se bag om barnets adfærd og gå imod sin egen naturlige reaktion i situationen.

Det er svært umiddelbart at forstå, at en stor dreng eller pige, som det igennem lang tid er lykkedes for at stjæle i butikkerne og gemme tyvekosterne uden at blive opdaget – at dette barn i virkeligheden ikke ved, hvorfor det er forkert at stjæle. Men faktum er, at barnet gemmer tyvekosterne, fordi han læser i andre menneskers ansigter, at det vil afstedkomme vanskeligheder at fortælle om det – eller måske fordi han er truet til det af andre, og ikke - hvis han er tidligt skadet - fordi han forstår de dybere moralske aspekter af det, han har gjort.

Ligesom spædbarnet har brug for at opleve ting blive gentaget i en kærlighedsfuld atmosfære, har det følelsesmæssigt skadede ældre barn brug for at opleve omsorg, der bliver gentaget gennem lang tid, før det kan vække hans indre organiserende proces og sætte spor i hans psyke. Og naturligvis skal omsorgen tilpasses det aktuelle barns behov.

Han har brug for, at andre forholder sig/relaterer sig til ham med respekt for hans kompetencer og han har brug for sine kompetencer i sin videre udvikling.

Dette får betydning i alle sammenhænge, hvor barnet indgår, både hjemme og i skolen. End el af de tidligt skadede børn vil opleve at blive anbragt udenfor hjemmet, idet de er så sårbare, at ofte vil reagere kraftigt med mindre de ydes en høj grad af beskyttelse i det daglige. Men uanset, hvor barnet bor, er det vigtigt for barnets trivsel, at alle, der har med det enkelte barn at gøre, samarbejder om at give barnet den bedste mulighed for at hele sin personlighed – dvs. skabe rammer, som er så forudsigelige og rummer så høj grad af genkendelighed, at barnet dels kan føle tryghed og dels kan få vækket sit organiserende princip og fortsætte selv-udviklingen. Der kræve altid overskud for at opdrage et barn, og naturligvis kræves der ekstra overskud for at rette op på fejludviklinger. Derfor må man regne med, at de børn, der allerede tidligt har været udsat for omsorgssvigt i en grad, så deres udvikling er blevet forstyrret, vil kræve ressourcer fra voksenverdenen for at komme i balance med sig selv.

En skæv personlighedsudvikling, som ikke bliver rettet op i barndommen, vil ofte i ungdoms- eller voksenalderen vise sig som det, man indenfor psykiatrien kalder en personlighedsforstyrrelse. Det er en

alvorlig, ofte kronisk tilstand, hvor personen ikke er psykotisk, men i perioder eller i visse situationer kan fungere næsten som om, han/hun var det: emotionelt/følelsesmæssigt ustabil, reaktiv, impulsiv, og ofte med hurtige skift i humør, som omgivelserne finder vanskelige at forholde sig til. Umodenheden viser sig også deri, at personen selv føler sig i sin gode ret til at reagere med stærke følelser og føler sig måske forfulgt, måske nedgjort af andre mennesker, selv om de andre måske blot føler sig afmægtige overfor personens uforudsigelige adfærd

I forhold til både opdragelse og undervisning af tidligt skadede børn er det vigtigt, at de voksne er saglige, relevante og konsekvente. Det betyder, at de voksne skal være nærværende og interesserede i børnene, men ikke lade følelserne alene styre samværet. Det, man gør sammen med børnene, skal give mening for barnet og helst skabe sammenhæng i barnets liv, selv- og virkelighedsopfattelse, og de voksne skal gøre det, de siger, de vil – være troværdige. Det skaber konsekvens, dvs. sammenhæng i barnets liv, også følelsesmæssigt. Troværdighed skaber tillid, som igen er en forudsætning for at disse børn kan lære at knytte sig til andre mennesker.

Børnene lærer bedst ved at **få at vide**, hvad man ønsker, de skal gøre. Det virker meget bedre end at straffe dem for at gøre det forkerte. Det er desuden vigtigt at sige tingene i en ordentlig tone, så barnet kan mærke respekt for sin person.

De mangler ofte **viden om normer** – hvad der er normalt og unormalt i miljøet, så de har brug for guideing, ikke straf. De har brug for, at de voksne fortæller, hvad de gør og hvorfor de gør det, og de har brug for, at krav bliver formuleret på en forståelig og ordentlig måde. Det lønner sig f.eks. at sige til barnet: "Det er vigtigt, at også du sidder stille på din stol, når vi arbejder, for så går det meget nemmere for os allesammen" – frem for at skælde ud over, at barnet ikke sidder stille. Og det vil snart vise sig, at det lang fra er tilstrækkeligt at sige tingene en gang eller to eller syv gange. De skal siges rigtig mange gange, helst på nogenlunde samme måde, før det virker – husk, at børnene er ikke vant til at stole på ord eller mennesker. Det er de først ved at lære, selv om de måske er store eller halvstore

og ofte kan det være nødvendigt med særlig fokus på, hvad der skal til, for at det enkelte barn rent faktisk kan honorere det krav, man stiller. Selv i en specialklasse kan det være svært at rumme disse børn, idet de jo trækker hinandens uheldige adfærdsmønstre – driller, provokerer ...

At have med de tidligt skadede børn at gøre stiller særlige krav til de voksne, og ofte – iflg. min erfaring – sker der et skred i fokus: barnets adfærd tiltrækker sig så stor opmærksomhed, at en stor del af den tid, man tilbringer sammen med barnet, går til forgæves(?) forsøg på at få barnet til at forstå .... Men han kan jo netop ikke forstå. Han skal have hjælp til at finde vejen nogenlunde på niveau med et almindelig 2-3 års barn – men naturligvis i et sprog, der er tilpasset hans intellektuelle udviklingsniveau.

I det hele taget er det vigtigt ikke kun at se det følelsesmæssigt lille barn, men også det intellektuelt eller mentalt store barn og imødekomme hans behov for passende udfordringer, stimulere hans nysgerrighed og lyst til at lære. Hertil kræves **analytisk arbejde**. De voksne omkring barnet må sammen se på, hvad det enkelte barn magter og hvad han/hun har brug for at beskyttelse, hjælp og støtte for at lære det, de mangler, og det gælder både rent funktionelt, men også hvad angår følelsesmæssige og sociale kompetencer. Det kan være nødvendigt også at se på, hvilke børn, der har decideret dårlig indflydelse på hinanden og hjælpe dem til at afgrænse sig fra hinanden

De voksne må være tydelige og klare i deres kommunikation, forventninger og krav til børnene.

Undertiden oplever jeg, at disse meget sårbare børn bliver opgivet af skolen og det betyder, at de ikke får lært det, de faktisk er i stand til – og det betyder igen, at de er ringere stillet end nødvendigt, den dag de forlader skolen og kommer "ud i samfundet". Disse børn er "i forvejen" hårdt ramt på følelseslivet, på det personlige og på det sociale område – så hvis de desuden udsættes for en dårlig skolegang, har de ikke mange chancer for at tage kampen op med de "almindelige unge" hverken på det ufaglærte arbejdsmarked eller i uddannelsesinstitutionerne.

(Mange af disse børn/unge er bedst egnede til mesterlære, mange af dem kan nå langt under en kyndig mesters vinger – en "mentor-type").

Jeg møder mennesker, også professionelle, som synes, det er synd at forlange noget af børn, der har personlighedsmæssige og/eller følelsesmæssige vanskeligheder. Det er det ikke – naturligvis under forudsætning af, at man finder det rette niveau for krav (barnets nærmeste udviklingszone – individuel analyse påkrævet!) og at man formulerer sine krav på en tiltalende måde, gør stoffet spændende og relevant for dem. Man skal huske på, at disse børn i det daglige har så travlt med at overleve i psykisk forstand, at de ikke går op i andet. Det har mistet deres naturlige nysgerrighed, så den skal – ligesom det organiserende princip – vækkes igen. Ofte kan børnene ikke følge den alderssvarende læseplan, men det betyder ikke, at man skal undlade at lære dem det, de kan lære – og i den forbindelse er det vigtigt at huske, at vi er født med lyst til at lære. Det lille barn nyder at tage udfordringer op og overvinde dem, vi kan mærke det i den udstråling af vitalitet, livsglæde og livsmod, der udstråler fra et lille, aktivt barn. Den lyst skal også drive udviklingen for de større børn. De voksne skal hjælpe dem med at finde den glæde frem igen – så går det hele meget lettere. Man kan ikke tvinge lærdom eller opdragelse ind i børn – man kan ikke lokke eller true dem fremad i udvikling, men når betingelserne er gode nok for det enkelte barn vil udviklingen så at sige af sig selv gå i gang, ligesom blomsterne åbner sig i solen. Omsorgen skal være der igennem hele barndommen og konstant tilpasses barnets behov, dets udviklingstrin – så omsorgen, kærligheden til barnet skal bære både beskyttelsen af barnet og de relevante krav.

Conni/nov06

Bilag 4

Eksempel på kursusprogram

Kursus om omsorgssvigt

1. dag:

- kl. 09-12: introduktion
præsentation
oplæg om omsorgssvigt generelt: følelsesmæssigt omsorgssvigt, vanrøgt, seksuelle overgreb, fysiske overgreb/vold
hvad gør det ved barnet følelsesmæssigt, funktionsmæssigt og personlighedsmæssigt at leve med omsorgssvigt?
Der vil være et vist fokus følgerne af på seksuelle overgreb
- kl. 12-13: frokost
- kl. 13-16: hvad gør vi, når vi som professionelle får viden eller begrundet mistanke om, at et barn lever under forhold, der ikke tilgodeser barnets bedste?
hvem gør hvad?
"samtaleteknik"/holdninger til barnet/mødet med barnet

2. dag:

- kl. 09-12: nødvendigheden og værdien i tidlig og tværfaglighed/tværfaglig indsats
forskellige tilgange – forskellige forståelser af opgaven ...
strukturelle spejlinger/parallelprocesser

kl. 12-13: frokost

kl. 13-16: øvelser i tværfagligt samarbejde

3.dag:

kl. 09-12: os selv – de professionelle: påvirkninger af arbejdet – grænsearbejde med klienterne og med os selv

kl. 12-13: frokost

kl. 13-16: opsamling – implementering af evt. ny viden i det daglige arbejde
forpligtende beslutninger om forandringer i det daglige arbejde/
evaluering

Bilag 5

“de tre niveauer”

En anden model til at forklare omsorgssvigt og hvordan det kan påvirke livet kunne være at se på **tre lag i psyken** –

- **det individuelle niveau**, dvs. det unikke ved personen, særlige træk, evner, ressourcer ...
- **det kulturelle niveau**, dvs. det fællesmenneskelige, alt, hvad der har med fællesskaber at gøre, familiemæssigt, etnisk, klubber, foreninger, institutioner, arbejdsliv ...
- **det eksistentielle niveau**, dvs. det almenmenneskelige, det, der gælder for alle mennesker, vores almene grundlag for at være til.

Jeg ser det på den måde, at det almenmenneskelige og det individuelle knyttes sammen i det fællesmenneskelige. **Udvikling og opdragelse finder sted i samspillet mellem det individuelle og det kulturelle lag.** Barnet modnes og udfolder sig i kontakten med andre mennesker og lærer derigennem at formidle sig selv og være modtagelig for andre, og lærer at forvalte både de vilkår, vores eksistens bygger på og de specifikke evner og ressourcer, den enkelte er født med. Allerede fra nyfødt bliver man mødt med normer og værdisæt i omgivelserne, og man hører og tilegner sig sprog. Der er både normer og værdier, som er sat af kulturen eller samfundet og normer og værdier, som er sat af en gruppe eller af familien selv og som kan afvige fra de “almindelige” kulturelle eller samfundsnormer.

INDIVIDUELT NIVEAU

Personlig egenart og særkende – det enestående/unikke, evner og ressourcer...

KULTURELT NIVEAU

Alle former for fællesskaber , omgang med andre mennesker, tilhørsforhold etnisk, familiemæssigt, religiøst, sportsklubber .....

Dvs.: normer – værdier – sprog – religion ...

EKSISTENTIET NIVEAU

Almenmenneskelige livstemaer – døden – friheden – isolationen – meningsløsheden

Ur-angsten – Åndeligheden ...

Det eksistentielle niveau er det, alle mennesker har tilfælles i kraft af det at være menneske. Der er forskellige almengyldige love f.eks. for udviklingen, som gælder for alle mennesker.

Det kulturelle niveau omfatter alt det, omgivelserne former hos personen. Jeg tænker kultur i bred betydning, dvs. såvel etnisk tilhørsforhold som familiemæssig, religiøs eller andet gruppetilhørsforhold. Her refereres f.eks. til den måde, barnet bliver modtaget på i verden og dets muligheder for at høste erfaringer og danne sig et billede af den verden, det er født ind i.

Det individuelle niveau repræsenterer det, barnet i sin egenart kommer med af evner, ressourcer og muligheder for udvikling.

Barnets individualitet kommer selvfølgelig til at udfolde sig på baggrund af de andre niveauer:

*et miljø, der **tilgodeser** barnets behov og er opmærksom på at lære barnet almindelige ting, vil nemme barnets udfoldelse af sit iboende potentiale, mens et miljø, der **overser eller direkte mishandler** barnet vil besværliggøre for barnet at udfolde sit iboende potentiale.*

Når det kulturelle lag næres og udfoldes bliver barnet mere robust til at modstå livets eventuelle prøvelser. Barnet er allerede fra lille trænet i at fungere i respektfulde forhold med andre mennesker, i at vurdere sin egen andel i situationer og påtage sig skyld og ansvar i rimeligt omfang – og tildele andre skyld og ansvar i rimelig mængde. Barnet tør tro på sine egne vurderinger af situationer og sige det til andre. Der er tale om et selvstændigt og ansvarlige barn, som "af sig selv" vil fortsætte sin udvikling, fordi dets erfaring er, at der er plads til "min udfoldelse" her i verden.

Når et barn ikke mødes med omsorg af omgivelserne, vil dette barn have svært ved at udfolde det kulturelle lag i sin personlighed. Barnet kommer til at mangle fornemmelsen for sin egen værdi, fornemmelsen for eller viden om, hvad der er normalt og unormalt og hvad der er virkelig værdifuldt, noget man vil slås for med sit hjerteblod, og hvad der er mere flygtige, erstattede værdier, som man måske ikke skal ofre sig selv for. Det bliver let et selvusikkert, angstpræget barn, fordi det ingen hjælpemidler har til at orientere sig med i sin verden. Barnet skal hele tiden selv vurdere indefra i sig selv, den situation, han/hun står i, og mangler måleredskaber til at træffe de rigtige valg for sig selv. Når det kulturelle lag således ikke er udfoldet i personligheden, oplever man ofte, at angsten fra det eksistentielle niveau lettere trænger igennem og forstyrrer tilværelsen – kan gøre tilværelsen temmelig ulidelig

Bilag 6

Skema over antal kursister

Periode	Kommune	Bygder	Antal deltagere	Super- vision
Uge 37 – 38 2006	Upernavik -bygder	Alle Bygder	88	16
Uge 49 2006	Paamiut	Deltager fra Arsuk	28	
Uge 40-41 2006	Uummannaq		Skole 46 – daginst. 15	4
Uge 43 2006	Kangaatsiaq	Alle bygder	29	2
Uge 48 2006	Maniitsoq	%	29	
Uge 2-3 2007	Nuuk	%	88	
Uge 5	Upernavik by		28	4
Uge 6	Ilulissat	Alle Bygder	39	
Uge 12	Aasiaat	%	40	4
Uge 13	Qasigiannqut	Ikamiut	32	4
Uge 15	Qeqertarsuaq		20	6
Uge 18	Nuuk	% bygder	20	9
Uge 19	Sisimiut	Alle bygder	43	
Uge 23	Ittoqqortoormiit		18	9
Uge 24	Tasiilaq		48	1
Uge 25	Kulusuk	Alle bygder	19	
Uge 32/33	Uummannaq		17	
Uge 33/34	Qaanaaq	Alle bygder	30	9
Uge 35	Ilulissat		40	
Uge 38	Maniitsoq	Bygder	20	3
Uge 39	Paamiut		21	8
Uge 41	Qaqortoq		39	21
Uge 42	Nanortalik	Bygder	24	5
Uge 43	Narsaq		18	1
Uge 46	Nuuk	Politiet & Retsvæsenet	11	
Uge 47	Nuuk	Soc. Børne og fam. afdelingen	12	
			842	107
	Inspirationsseminar		22	

Borgermøder

Uummannaq ca. 90 deltagere

Paamiut ca. 100

Ilulissat ca. 10

Aasiaat Cafémøde ca. 80

I alt **240**

Supervisioner	107
Temasessioner	152 2-8 timers varighed i Ilulissat, Upernavik, Uummannaq, Tasiilaq og Narsaq
Kurser for Plejeforældre	19 Qaanaaq, Paamiut og Narsaq

Deltaget personer under hele kampagnen 1382

Øvrige aktiviteter under perioden:

Den gode barndom	45 deltagere
NUNAMED – workshop	50
MIPI – temaaften om vold	18
Afslutning af 2 efteruddannelser	44
Visning af Filmen – Det skjulte Ansigt	132
Deltaget i 3 radioudsendelser om oplysningskampagnen	
Redaktionelle opgaver i 3 dokumentarfilm	
Redaktionelle opgaver i Det skjulte ansigt	
Etisk tænketank miniseminar	
Følgegruppemøde Else Christensen-undersøgelse	

Bilag 7

Oplæg fra Nunamed 2007

Den kollektive identitetsdannelse i små byer og bygder - refleksioner over iagttagelser fra arbejde med kursusvirksomhed i kommunerne

Familiedirektoratet gennemfører i løbet af 2006 og 2007 en oplysningskampagne i kommunerne. Min andel i denne kampagne er at lave kurser om omsorgssvigt for de lokale professionelle, der arbejder med børn. Vi besøger alle kommuner og kurserne har afsæt i omsorg/omsorgssvigt men foldes forskelligt alt efter de lokale behov for fokusering. Temaerne tidlig indsats og tværfagligt samarbejde er gennemgående i kurserne. Med tidlig indsats går behandling og forebyggelse hånd i hånd: problemerne håndteres, så snart de opstår – eller er i udsigt – og det betyder, at børnene lider mindst muligt og i kortest mulig tid. Og den tværfaglige tilgang betyder en optimal udnyttelse af ressourcerne, som er ønskelig i de ofte ressourcekrævende socialfaglige opgaver. Det sociale arbejde kendetegnes af komplekse opgaver - også i Grønland. Det gennemgående skelet i kurserne er de følelsesmæssige og personlighedsmæssige skader efter omsorgssvigt – illustreret ved "Elisabeth" og "Ujarak"s historier.

Det er både inspirerende og givende at komme rundt til de forskellige lokaliteter og opleve, hvordan hvert enkelt sted har sin egen "sjæl", opbygget af det, der er det enkelte steds kendetegn eller historie. Vi vidste godt, at mange af medarbejderne ikke har den uddannelse, der svarer til de opgaver, de arbejder med, og at de derfor bruger vældig meget af deres personlige energi i arbejdet og måske/af og til hurtigt brænder ud.

Kurserne er af pragmatisk art og hensigt: øge viden om, hvad omsorgssvigt gør ved børn, skærpe bevidstheden om forskellige grader af skader, udvide bevidstheden om egen mulig indsats samt træne nogle metoder i arbejdet med omsorgssvigt. Herved ønsker vi at nuancere og forfine det daglige praktiske arbejde.

Et spændende aspekt at iagttage er strukturelle spejlinger – måden, ting spejler sig på mellem de forskellige niveauer i arbejdet, f.eks. den traditionelle: klientfamiliens kaos spejler sig i medarbejderniveauet som samarbejdsproblemer, så vi risikerer at skabe yderligere omsorgssvigt frem for at hjælpe barnet og familien til at kunne håndtere deres vanskeligheder.

Der sker også strukturelle spejlinger f.eks. mellem ledelse og medarbejder-niveauet, mellem de forskellige niveauer i samfundet: kommune/hjemmestyre-niveauerne, og noget gennemgående, vi har iagttaget på rejserne har været denne spejling: de professionelle specielt på små steder føler sig ofte forsømte fra deres overordnede, det kan være socialkontoret inde i byen, og disse igen føler sig forsømte af deres overordnede, det kan være de lokale politikere eller det kan være hjemmestyret.

Når vi ser på, hvad der rent faktisk sker, viser det sig, at følelsen desværre af og til afspejler virkeligheden: der er ofte meget lidt bevågenhed på og støtte til medarbejderne på de små steder.

Og hvad betyder her 'meget lidt'? – At medarbejderne f.eks. arbejder alene med komplicerede sociale sager uden at deres overordnede "automatisk" interesser sig for deres arbejde og uden at få supervision.

Medarbejderne er ofte kvikke, unge mennesker, der er vokset op det pågældende sted. De er undertiden uddannet på medhjælper niveau, undertiden slet ikke uddannet, så de mangler forudsætninger for at evaluere deres egen indsats. Det er ofte entusiastiske unge mennesker, som arbejder hårdt og gerne vil gøre det rigtigt, og det betyder, at de slider hårdt på sig selv. Når socialarbejdere bliver glemt/overset af systemet er det en parallelproces til den måde, de omsorgssvigtede børnene kan blive glemt/overset af forældrene: de voksne hhv. ledelserne tror, deres børn hhv. medarbejdere kan klare sig selv, for "de er jo dygtige" ...

På kurserne suger de viden til sig og omsætter den godt i øvelserne, men det er naturligvis ikke nok til at give dem den sikkerhed i arbejdet, som de har brug for. De føler sig nogle gange glemt, andre gange overset fra deres foresatte, og det påvirker deres opfattelse af eget værd –

Mange gange viser det sig, at de overordnede er ramt af samme problematik som medarbejderne på filialkontoret: et lille kontor og underbemandet eller bemandet med medarbejdere, som for en stor del ikke har den uddannelse, der svarer til deres arbejdsopgaver, og derfor er det klart, at disse ikke altid overkommer opgaven med at være på forkant med deres kolleger i bygderne. Og "Hjemmestyret" synes ofte langt væk og kan forekomme noget abstrakt for mennesker "derude på kysten"....

Skam er et gennemgående tema i kurserne, idet skam optræder ved de fleste former for alvorlig omsorgssvigt: børnene skammer sig over sig selv eller deres forældre, og skammen gør det svært for dem at formulere deres tanker og følelser.

Skam i denne dybe form opstår omkring temaer i barnets liv, som enten er blevet nedgjort af andre/betragtet som forkerte, negativt spejlet - eller som ikke er blevet set og spejlet, altså temaer, som barnet ingen respons/reaktioner har fået på fra omgivelserne – skammen giver barnet en følelse af at være forkert og usynliggør på den måde barnet på det punkt, der er tale om. Man siger undertiden, at skam stjæler identiteten – barnet føler sig som "ingenting" eller en "fejl i verden". Skammen er stolthedens bagside – så det skamfulde barn er ikke stolt over sig selv.

Langt hen ad vejen opbygger vi vores identitet – selvfølelse og selvbillede – igennem de spejlinger, eller gensvar vi får fra andre.

De smil og andre anerkendelser det lille barn får fra omgivelserne giver det en vital fornemmelse af sig selv som noget i sig selv værdifuldt, adskilt fra og anderledes end den anden – noget, der er godt, føles godt og levende. Og de kritiske øjne og ord det lille barn får, gør barnet ulykkelig, deprimeret og uden glæde ved sig selv, sit liv. Barnet mister sin livlighed, den der evne til at lyse op i vitalitet, som ellers kendetegner det lille, sunde barn.

De kærlige, anerkendende, interesserede og nærværende spejlinger fremmer således barnets udfoldelse af sig selv/sit potentiale, mens ligegyldighed eller kritiske, måske direkte fjendtlige spejlinger nedtoner barnets livsglæde og derved hæmmer dets umiddelbare udfoldelse af sig selv.

Vi ved jo godt, at når et barn bliver skammet ud trækker det sig ind i sig selv, gemmer sig væk og bliver vanskelig at få kontakt med, og hvis udskamning er udtalt i barnets liv, kan dette barn miste modet til at vise sine evner og færdigheder for "verden" og kan komme til at tro, han/hun ingenting er værd.

Sådan noget er tema på kurserne, og det er tankevækkende at iagttage - især i bygder og små byer - hvordan den kollektive/fælles identitet også bliver påvirket af spejlinger udefra:

Nogle steder er præget af fraflytninger: tomme huse, arbejdsløshed, få børn – og her mærker man en stemning af forladthed/modløshed, tristhed, som dels udtrykkes gennem enkeltindivider: kedsomhed, usikkerhed, manglende selvværd ... og dels mærkes i "atmosfæren" på stedet, en lidt trøstesløs, mismodig eller opgivende stemning kan i perioder præge stedet.

Andre steder er præget af, at der er sket mange eller store ulykker, ofte dødsulykker, som tynger gevaldigt i det lille samfund.

Flere steder giver kursisterne udtryk for at føle "sig"/føle deres by eller bygd defineret som problemsteder. De får en følelse af, at deres sted bliver defineret alene ud fra problemer eller ligefrem identificeret med et bestemt problem. Det kommer til udtryk i bemærkninger som

"... hvorfor skriver pressen altid om vores bygd som om her kun er problemer og problemer og problemer. Det er tungt for os at de skriver på den måde, som om der kun er problemer her hos os og ikke noget almindeligt liv ..." –

"det er flovt at sige, jeg kommer herfra: folk tænker nok, at 'de er sådan og sådan med alle de problemer, de har' –

citaterne er ikke ordret gengivet, men jeg har forsøgt at ramme de pågældendes klare og tydelige udtryk for, hvordan det påvirker mennesker, når andre menneskers interesse for dem alene er fokuseret på det, de selv gerne vil løse og fjerne, nemlig problemerne.

Problemer er noget, mennesker kan have – ikke være. Ingen ER sit problem, identiteten ligger et andet sted, men det er svært at fastholde, hvis "hele verden" sætter fokus kun på problemerne. Så føles det som om disse gøres til og bliver centrum for livet og en form for skamfuldhed kan ramme en hel gruppe af mennesker og hindre dem adgang til deres stolthed. En stigmatiseringsproces er i gang.

Spejlinger kun på det problematiske giver en tyngde og negativitet i identiteten eller selvopfattelsen – og det gælder også den fælles identitet f.eks. i en bygd. Det kunne også være en familie – et land – et håndboldhold.

Egentlig ved vi det godt: f.eks. støtter vi op om vores sportsudøvere, også selv om de måske taber en kamp, så de mærker vores interesse og at vi er stolte af dem. Så bliver de også stolte af sig selv og yder mere. Det gælder også for vores medborgere på de steder, som undertiden kommer i pressens søgelys på grund af skandaler, dramaer eller alvorlige konflikter: når andre ser dem kun i lyset af det, der er svært eller dysfunktionelt på deres sted/hos dem, vil de næsten uvægerligt – selv om dette ikke er hensigten – føle, at de/deres sted bliver identificeret med problemerne, mens det, der i virkeligheden er kernen i deres liv bliver overset. Og så kan en kollektiv skam-lignende følelse komme ind og tynde en hel befolkningsgruppe – det er svært at trods omverdenens spejlinger og fastholde identiteten på det, man har at være stolte af.

Opmærksomheden på problemerne gives som regel i en god hensigt: man ønsker at skabe bevågenhed om og kaste lys over problemerne – ikke bare lukke øjnene og lade fem og syv være lige – man vil være aktivt medvirkende til at skabe bedre vilkår osv.,

men det ser ud til, at man ikke altid er opmærksom på, at for at nå dette mål, må bevågenheden på og belysningen af problemerne tage udgangspunkt i, hvordan dem, der har eller tillægges problemerne, oplever situationen.

Udefrakommende øjne på problemer kan være en stor hjælp, idet perspektivet naturligvis er anderledes og "større", når man ser på et fænomen udefra, men de implicerede menneskers oplevelse af situationen må i høj grad styre indsatsen, ellers giver den ingen mening. Og hvis den ikke giver mening, virker den heller ikke på sigt.

Så min hensigt med dette indlæg er at kaste lys over et fænomen og drage en slags konklusion på det, jeg har set: hvis vi som samfund, som professionelle eller som ganske almindelige borgere og medmennesker vil være med til at værne om de små steder i Grønland, så skal vi være opmærksomme på, hvad det er for en type opmærksomhed, vi giver disse områder og deres indbyggere. Vi kan f.eks. interessere os for deres liv og ikke kun for problemerne eller skandalerne, altså sætte tingene i perspektiv – og pressen har et ganske særligt ansvar her:

Pressen kan undertrykke eller understøtte lokale miljøer med de ord, den bruger – holdningen, ordvalget og tonen i det skrevne, sagte eller viste vil i høj grad påvirke og præge holdningen hos læseren/lytteren/seeren. Ord er magt – der er en magisk kraft i ord. Ord kan forløse eller forgifte – ord kan forene eller splitte, de kan skræmme eller betrygge, ordenes magt kan - ligesom al anden magt - bruges til at opbygge eller nedbryde med, og det ligger hos den, der har ordet at afgøre hvilken form, magten skal antage. Det er sådan set et stort ansvar ....

Conni/sept07